

Yhteiskuntavastuu Varusteleka Oy:n alihankinnassa

Katri Anna Ålander

Opinnäytetyö
Toukokuu 2015

Vaatetusalan koulutusohjelma
Kulttuuriala

Tekijä Ålander, Katri Anna	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 11.05.2015
	Sivumäärä 42	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Yhteiskuntavastuu Varusteleka Oy:n alihankinnassa		
Koulutusohjelma Vaatetusalan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Kaisa Partanen		
Toimeksiantaja(t) Varusteleka Oy		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää yhteiskuntavastuun tila Varusteleka Oy:n alihankinta-toiminnassa. Lisäksi tavoitteena oli etsiä toimeksiantajalle keinoja tilanteen parantamiseen. Tutkimuskysymykset olivat: Miten yhteiskuntavastuu toteutuu Varusteleka Oy:n alihankkijoiden toiminnassa? Miten Varusteleka voisi parantaa yhteiskuntavastuun toteutumista alihankinnassa?</p> <p>Tutkimusote oli kvalitatiivinen. Aineistonkeruumenetelmä oli haastattelututkimus sähköpostitse. Haastateltavina olivat alihankkijat Liettuasta ja Kaukoidästä. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin keinoin. Haastatteluvastauksia arvioitiin suhteessa aiempaan tutkimukseen ja tietoon yhteiskuntavastuukysymyksistä eri maissa.</p> <p>Työn tuloksena syntyi karkea arvio yhteiskuntavastuun onnistumisista ja epäkohdista toimeksiantajan alihankkijoiden toiminnassa. Olennaisin tutkimustulos oli havainto siitä, miten haastavaa yhteiskuntavastuun tilasta on saada luotettavaa tietoa pitkien etäisyyksien takaa. Tuloksiin kuului myös ehdotuksia tilanteen parantamiseksi erilaisten standardien ja sertifi kaattien avulla sekä asiakkaan ja alihankkijan kommunikaatiota ja keskinäistä suhdetta tiivistämällä. Tuloksia voidaan hyödyntää paitsi toimeksiantajan liiketoiminnassa, myös vastuullisuuden tähtäävien PK-yritysten toiminnassa yleisemminkin.</p>		
Avainsanat Vaatetusala, alihankinta, yhteiskuntavastuu, sosiaalinen vastuu, ympäristövastuu, haastattelututkimus, ostotoiminta, PK-yritys		
Muut tiedot		

Author Ålander, Katri Anna	Type of Publication Bachelor's Thesis	Date 11.05.2015
	Pages 42	Language Finnish
		Permission for Web Publication: X
Title Corporate Responsibility in the Subcontracting of Varusteleka Oy		
Degree Programme Fashion and Clothing		
Tutor Kaisa Partanen		
Assigned by Varusteleka Oy		
Abstract <p>The aim of the thesis was to find out what the state of corporate responsibility of the sub-contractors of Varusteleka Oy was. The secondary aim was to find some ways Varusteleka could improve the situation. The research questions were: What is the state of corporate responsibility of the subcontractors of Varusteleka Oy? How can Varusteleka improve the corporate responsibility in its subcontracting?</p> <p>The research method was qualitative. The study was carried out as a survey via email. The interviewees were subcontractors from Lithuania and the Far East. The material was analyzed by using the method of content analysis. The material was evaluated in relation to the pre-existing study material and information about issues related to corporate responsibility in different countries.</p> <p>The result of the study was a rough estimate of successes and failures in corporate responsibility of the subcontractors of Varusteleka. The primary conclusion was that it is very challenging to obtain reliable information regarding the corporate responsibility over long distances. The conclusions also included suggestions on ways to improve the situation with different standards and certificates, and compacting communication and the relationship between the customer and the subcontractor. The results may be used in the business of Varusteleka, but also in the businesses of other small and medium-sized companies.</p>		
Keywords Fashion Industry, Clothing Industry, Subcontracting, Corporate Responsibility, Social Responsibility, Ecological Responsibility, Interview, Survey, Procurement, Small and Medium-Sized Business		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 Johdanto	2
2 Metodologia	5
2.1 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä.....	6
2.2 Sisällönanalyysi.....	10
3 Yhteiskuntavastuu ilmiönä	13
3.1 Ympäristövastuu.....	13
3.2 Sosiaalinen vastuu.....	14
3.3 Vastuullisuuden nousu.....	15
4 Globaali kauppa ja yhteiskuntavastuu	16
4.1 Vastuullisuuden haasteet globaalissa maailmassa.....	17
4.2 Työkaluja vastuullisuuden arviointiin.....	17
5 Tutkimuksen toteuttaminen	19
5.1 Haastattelujen suunnittelu.....	19
5.2 Haastattelujen toteuttaminen.....	20
5.3 Alihankkijoiden taustat.....	21
6 Tulokset	23
7 Johtopäätökset	27
8 Pohdinta	29
Lähteet.....	33
Liitteet.....	35
Liite 1. Tutkimuskysymyksistä teemoiksi ja pää- ja alakysymyksiksi.....	35
Liite 2. Ensimmäinen haastatteluviesti kaikille alihankkijoille.....	36
Liite 3. Toinen haastatteluviesti alihankkijalle A.....	38
Liite 4. Kolmas haastatteluviesti alihankkijalle A.....	39
Liite 5. Toinen haastatteluviesti alihankkijalle B.....	40
Liite 6. Toinen haastatteluviesti yritykselle C.....	42

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön aihe on yhteiskuntavastuukartoitus Varusteleka Oy:n omien tuotteiden tuotannossa. Tavoitteena on kartoittaa eettisiin, ekologisiin ja sosiaalisiin asioihin liittyviä seikkoja alihankkijoille teetettävän haastattelututkimuksen avulla. Tutkimuksen kautta pyrin sekä kartoittamaan alihankinnan vallitsevaa tilannetta yhteiskuntavastuun suhteen että löytämään tapoja parantaa toiminnan vastuullisuutta.

Aihetta ehdotti toimeksiantajani Varusteleka Oy. Sattumalta eettiset ja ekologiset asiat ovat kuitenkin myös minulle erityisen lähellä sydäntä, joten aihe on minulle erittäin mieleinen ja motivoiva. Pääsen pienellä panoksellani konkreettisesti edistämään vaatetusalan vastuullisuutta.

Yhteiskuntavastuu globaalissa kaupassa

Eettisten ja ekologisten seikkojen huomioimisen tulisi 2010-luvulla olla itsestään selvää kaikille yrityksille ja toimijoille. Ikävä kyllä näin ei kuitenkaan ole. Ilmastonmuutoksen uhatessa, luonnonkatastrofien lisääntyessä ja vääjäämättä entisestään globalisoituvassa maailmassa ei ole vain moraalisesti tärkeää, vaan myös konkreettisesti välttämätöntä ottaa huomioon yhteiskuntavastuu.

Yhteiskuntavastuuseen voidaan katsoa kuuluviksi ekologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen sekä taloudellinen ulottuvuus (YK 2013). Tässä tutkimuksessa keskitytään yhteiskuntavastuun sosiaalisiin ja ekologisiin kysymyksiin. Rinnakkaisia käsitteitä yhteiskuntavastuun kanssa ovat vastuullisuus ja kestävä kehitys, joita käytetäänkin tässä raportissa toistensa synonyymeinä. Käsitteet määritellään tarkemmin luvussa 3.

Globalissa liiketoiminnassa pyritään ehkäisemään toiminnan ei-toivottuja vaikutuksia yhteistyössä sidosryhmien, kuten alihankkijoiden kanssa (Ekonen ym.

2010, 9). Tällaisia ei-toivottuja vaikutuksia voivat olla esimerkiksi kuormitus ympäristölle tai työntekijöiden kohtuuttomat työolot. Ongelmia vastuullisuudessa globalisoituvassa maailmassa aiheuttaa se, että kestävästä kehityksestä nähdään usein ilmiöitä, joissa tosiasia on kyse vain kestävämmän tuotannon aiheuttamien ongelmien siirtämisestä muualle, pois länsimaisen kuluttajan näkyviltä (Dauvergne 2008, 214–215). Tässä alihankintatoiminnan merkitys korostuu ja sisäänostajia ja alihankkijoita voidaankin pitää globaalien kaupan yhteiskuntavastuun avainhenkilöinä (Grundström 2004, 13 ja 162–163).

Tätä aihetta on tutkittu melko vähän. Yhteiskuntavastuu sinänsä on ollut nouseva aihe jo jonkin aikaa, mutta tutkimustietoa vastuullisesta hankintatoiminnasta vaatetusalalla tai yleensä on suhteellisen niukasti. Saatavilla oleva tieto perustuu lähinnä kansainvälisiin sopimuksiin ja julistuksiin sekä auditointi- ja kansalaisjärjestöjen raporteihin.

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöistä muutama käsittelee hankintaa ja yhteiskuntavastuuta. Viimeisimpänä ja lähimpänä omaa aihettani on Laura Hokkalan opinnäytetyö Jyväskylän ammattikorkeakoulusta vuodelta 2012. Työ käsittelee pk-yrityksien kohtaamia haasteita sosiaalisessa vastuussa osto- ja alihankintatoiminnassa (Hokkala 2012). Aiemmissä tutkimuksissa 2010 on tutkittu vastuullisuuden vaikutuksia sisäänostajien ja maahantuojien työhön riskimaissa (Malinen 2010) ja 2006 kuluttajien asenteita eettisyyden näkökulmasta (Rämö 2006).

Tavoitteet, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tärkein päämäärä on saada konkreettista tietoa, joka mahdollistaa yhteiskuntavastuun parantamisen toimeksiantajan alihankintatoiminnassa. Tähän pyritään toteuttamalla haastattelututkimus, jossa kartoitetaan alihankkijoiden nykyistä toimintaa ja etsitään sekä hyviä tapoja ottaa huomioon eettisiä ja ekologisia seikkoja että huomionarvoisia epäkohtia, joihin mahdollisuuksien mukaan puuttua.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

“Miten yhteiskuntavastuu toteutuu Varusteleka Oy:n alihankkijoiden toiminnassa?”

sekä:

“Miten Varusteleka Oy voisi parantaa yhteiskuntavastuun toteutumista alihankinnassa?”

Pohjimmiltaan tutkimuksen tavoitteena on vaatetusalan yhteiskuntavastuun parantaminen Varustelekan toiminnassa alihankkijoihin vaikuttamalla tai näitä valitsemalla.

Alun perin työn aihe oli laajemmin yhteiskuntavastuukartoituksen toteuttaminen Varustelekalle. Idean kypsyessä aihe tarkentui ja rajautui koskemaan tuotantoa ja lopulta nimenomaan alihankkijoita. Työ rajautui pääosin toimeksiantajan toiveiden mukaan. Varusteleka toivoi alusta asti painopisteen olevan tuotannossa. Aihetta rajattaessa tutkimuksen ulkopuolelle jäivät muiden toiminnan osa-alueiden, kuten markkinoinnin ja myynnin lisäksi muun muassa toimeksiantajan käyttämät tukkumyyjät.

Varusteleka – hyvien puolella

Varusteleka on omien sanojensa mukaan hyvien puolella, joten konkreettiset teot yhteiskuntavastuun eteen ovat tärkeitä (Varusteleka, N.d.). Opinnäytetyöni on esimerkki tällaisesta konkreettisesta teosta. Toimeksiantajan tuotevalikoima koostuu käytettynä hankitusta armeijan ylijäämätavarasta sekä itse suunnitelluista ja alihankkijoilla teetetyistä tuotteista. Viimeksi mainitut ovat tutkimukseni kohteena. Valmiina hankituissa tuotteissa on jo itsessään kierrätysajatus taustalla, mutta oman tuotannon puolella yhteiskuntavastuun kartoittaminen on uutta. Haastattelututkimuksen avulla saadaan toivon mukaan ideoita eettisten ja ekologisten seikkojen huomioimiseen ja parannetaan näin toimeksiantajan kantamaa yhteiskuntavastuuta.

Vuonna 2003 perustettu Varusteleka Oy aloitti armeijavarusteiden myymisen vain paristakymmenestä tuotteesta. Rehellisiin ja persoonallisiin tuotekuvauksiin nojaten yritys kasvoi alan johtavaksi toimijaksi Euroopassa ja yhdeksi Suomen suurimmista Internet-brändeistä. Varustelekalla on yli viisikymmentä työntekijää. (Varusteleka, N.d.) Vaatetusala on teollisuudenalana pieni, mutta pienet kotimaiset yritykset voidaan nähdä tärkeinä suunnannäyttäjinä yhteisissä asioissa.

2 Metodologia

Opinnäytetyöni on otteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, mikä tarkoittaa, että tilastollisten yleistysten sijaan tutkimus pyrkii muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä mielekkään kuvan ja tulkinnan. Laadullinen tutkimus pyrkii tutkimuskohteen syvälliseen ymmärtämiseen. (Kananen 2008, 24.) Toimeksiantajan tarve kohdistuu tietoon yhteiskuntavastuun tilasta. Ilmiötä on hyvin vaikeaa mitata numeerisesti tai tutkia muilla määrällisillä keinoilla. Lisäksi tavoitteena on perehtyä ilmiöön avoimin mielin monesta näkökulmasta, joten laadullinen tutkimus on paras lähestymistapa.

Aineistonkeruumenetelmänä tutkimuksessa on sähköpostihaastattelu. Haastattelu noudattelee suunnittelun ja vuorovaikutteisuuden puolesta teemahaastattelua, mutta poikkeaa perinteisestä teemahaastattelusta sähköpostimuotonsa vuoksi. Haastattelun valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi ensisijaisesti käytännön syistä. Alihankkijoita ei ole riittävästi luotettavan kyselytutkimuksen toteuttamiseen eikä toisaalta pitkien välimatkojen ja resurssien rajallisuuden vuoksi ole mahdollista esimerkiksi havainnoida toimintaa paikan päällä.

Aineiston analysointimenetelmänä on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi on kvalitatiivisen tutkimuksen perusmetodi, jossa ensin valitaan näkökulma, jossa pitäydään tiukasti, sitten aineistosta käydään läpi näkökulman kannalta olennainen

ja tyypitellään, luokitellaan tai teemoitellaan havainnot. Lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. (Sarajärvi&Tuomi 2009, 92.) Sisällönanalyysi on paras valinta tähänkin tutkimukseen ennen kaikkea, koska ennen aineistonkeruuta on vaikeaa arvioida, millainen näkökulma analyysissa tuottaisi parhaiten tuloksia. Onkin hyvä antaa aineiston näyttää, miltä kannalta sitä kannattaa tarkastella.

2.1 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Haastattelussa on kyse yksinkertaisesti menetelmästä, jossa haastattelija kysyy haastateltavalta tutkimukseen liittyviä kysymyksiä ja pyrkii siten saamaan vastauksia, joiden avulla tutkimuskysymyksiin voitaisiin saada vastaukset. On muistettava, että haastattelukysymykset ja tutkimuskysymykset ovat eri asioita. Haastattelukysymykset ovat väline, jolla pyritään saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Kananen 2008, 73.)

Haastattelut voidaan jakaa strukturoituihin ja strukturoimattomiin haastatteluihin. Ääripäinä strukturoitu haastattelu tarkoittaa kaikille haastateltaville samanlaista lomakehaastattelua kysymyksineen ja vastausvaihtoehtoineen, ja strukturoimaton avointa haastattelua, joka etenee haastateltavan ehdoilla ilman ennalta määrättyjä kysymyksiä tai aihepiirejä. Strukturointi voidaan nähdä janaana, jonka ääripäiden väliin jäävät puolistrukturoidut haastattelut, kuten teemahaastattelut, joissa aiheet ovat haastatelluille samat ja ennalta päätetyt, mutta esitystavat, kysymykset ja järjestys voivat vaihdella. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11–12.)

Teemahaastattelu on tavallisimpia haastattelun muotoja. Siinä haastateltavan kanssa on etukäteen käyty läpi haastattelun teemat ja pyritään näin varmistamaan kaikkien osa-alueiden mukana olo. Teemahaastattelu tarjoaa tutkimuksen kannalta riittävän väljyyden, mutta antaa haastattelijalle mahdollisuuden ohjailta ja rajata keskustelua teemoittelun kautta. (Kananen 2008, 73–74.)

Teemahaastattelu ja puolistrukturoitu haastattelu

Tässä tutkimuksessa haastattelut ovat jossain määrin strukturoituja, koska ne toteutetaan sähköpostin välityksellä. Suunnittelin ensin käyttäväni menetelmänä kyselyä, mutta haastattelu tuntui soveltuvan tarkoituksiini paremmin. Sähköpostihaastattelussa voin esittää jälkikäteen luontevammin jatkokysymyksiä tai pyytää tarkennuksia. Lisäksi valmiita vastausvaihtoehtoja olisi ollut vaikeaa luoda tällaisesta aiheesta, joten päädyin valitsemaan haastattelun. Lisäksi tiukasti strukturoitu ja lomakkeeksi käsitelty kysely olisi vaatinut olennaisesti enemmän vastaajia kuin mitä tässä tutkimuksessani on käytettävissä.

Päätin haastatella alihankkijoita niiden määrästä riippuen joko kattavasti, harkitulle osalle tai satunnaisotannalla. Viestit pyrin muotoilemaan ilman vastausvaihtoehtoja, mutta mahdollisesti apukysymysten tai tukisanojen kanssa. Pidän todennäköisenä, että useimmat vastaukset poikivat jatkokysymyksiä, mahdollisesti useamman kerran. Pyrin siis toteuttamaan teemahaastattelun sähköpostitse.

Suunnitteluvaihe on tutkimuksessa aina ensiarvoisen tärkeä eikä haastattelututkimus ei ole poikkeus. Haastattelujen suunnitteluvaiheessa on tehtävä päätöksiä siitä, millaisia hypoteeseja tutkimukseen liittyy. Hypoteesit ovat kuitenkin teemahaastattelussa ongelmallinen kohta ja niiden asema teemahaastattelussa riippuukin paljon aiheesta ja siitä saatavilla olevasta aiemmasta tutkimuksesta ja teoriasta. Jos aihe on kompleksinen ja moniselitteinen, selviä hypoteeseja ei kannata muodostaa. Teemahaastattelu onkin usein enemmän väline hypoteesin löytämiseen, kuin valmiin hypoteesin vahvistamiseen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 65–66.)

Teemahaastattelu on keskustelu, jolla on ennalta päätetty päämäärä. Päämäärän saavuttamiseksi on välttämätöntä, että keskustelu pysyy haastattelijan hallinnassa eikä haastateltava pääse ohjailemaan keskustelun etenemistä liiaksi. Tä-

män vuoksi on tärkeää, että haastattelua on suunniteltu etukäteen riittävästi. Valituissa teemoissa pitäytyminen helpottaa aineiston analysointia ja varmistaa, että eri haastattelut ovat keskenään vertailukelpoisia. (Kurkela, N.d.)

Teemahaastattelua suunniteltaessa ei luoda yksityiskohtaista kysymysluetteloa, vaan etsitään haastattelussa tarvittavia teema-alueita. Teema-alueiden tulee olla riittävän väljiä, jotta niiden sisältämä rikkaus ja moninaisuus pääsee esiin. Teema-alueet löydetään purkamalla suurempia ongelmia spesifimmiksi alakäsitteiksi. Kirjallisessa muodossa ne voivat olla hyvin pelkistettyjä luetteloja, jotka haastattelun aikana toimivat haastateltavan muistilistana. Varsinaiset haastattelukysymykset kohdistuvat aina teema-alueisiin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66–67.)

Teemahaastattelu sähköpostitse on se tavoite, jonka pohjalta luon haastatteluviestit ja etenen prosessissa. Haastateltavien kielitaidon rajallisuudesta ja sähköpostin käyttämisen kankeudesta johtuen haastatteluviestit on kuitenkin muotoiltava melko pitkälti kysymyksiksi. Näin ollen teemahaastattelun sijaan voi olla todennukaisempaa puhua yleisemmin puolistrukturoidusta haastattelusta.

Sähköpostihaastattelun haasteet

Sähköposti ei välttämättä ole ideaali väline haastattelun toteuttamiseen, mutta käytännön seikat nostivat sen parhaaksi vaihtoehdoksi. Kyselyyn tarvittaisiin enemmän vastaajia eikä kasvokkain tapaaminen maantieteellisistä syistä ole mahdollista, koska vastaajat asuvat Liettuassa ja Kaukoidässä. Puhelinhaastattelu tai muu reaaliaikainen haastattelu olisi epävarma metodi, koska haastatteluissa on käytettävä kummallekin osapuolelle vierasta kieltä enkä ole haastattelijana kokenut. Arvioin, että parhaan ja syvällisimmän tiedon saan haastattelumetodilla, jossa sekä minulla että vastaajalla on riittävästi aikaa pohtia vastauksia ja kysymyksiä.

Virtuaaliseen haastatteluun, erityisesti sähköpostihaastatteluun, liittyy aina omanlaisiaan haasteita. Äärimmäisissä tapauksissa voidaan epäillä, kuka viesteihin

vastaa. Teoriassa samaan osoitteeseen lähetettyihin viesteihin voi vastata joku aivan toinen kuin aiottu vastaanottaja. Maanläheisemmät ongelmat liittyvät sähköpostin kankeuteen kommunikaatiomuotona. Miten kannustaa haastateltavaa vastaamaan ilman, että se tuntuu painostamiselta? Miten välttää väärinymmärryksiä, kun ei näe toisen kasvoja eikä kuule äänensävyjä? Miten varmistaa, että vastauksista selviää, mihin kysymykseen ne on tarkoitettu? Myös kulttuurierot voivat tuottaa ongelmia. (Ruusu vuori & Tiittula 2005, 264–265.)

Realistisesti ajatellen haastatteluihin ei voi suhtautua niin, että pohtii jatkuvasti, onko haastateltava todella se, joka sanoo olevansa. Kuitenkin on hyvä pitää mielessä, että sähköpostitse saatavan tiedon luotettavuutta voi olla kasvokkain saatua vaikeampaa arvioida. Kulttuurierojen kohtaamiseenkin voi valmistautua vain rajallisesti. On hyvä tiedostaa, ettei rivien välistä kannata yrittää lukea liikaa, ellei tunne vastaajan edustamaa kulttuuria poikkeuksellisen hyvin.

Vastausten saamisen ja ymmärrettävyyden varmistaminen on kiinni paljolti haastattelujen huolellisesta suunnittelusta. Aikataulusta sopiminen etukäteen ja kysymysten selkeä muotoilu auttavat haastateltavaa hahmottamaan, millaisella aikajänteellä haastattelua toteutetaan sekä vastaamaan selkeästi.

Hirsjärvi ja Hurme (2000, 68–69) antavat vinkkejä hyvän haastattelijan ominaisuuksista. Kaiken pohja on aihepiirin tunteminen, jotta haastattelija osaa keskustella aiheesta asiantuntevasti. Lisäksi haastattelijan on oltava luottamusta herättävä ja selkeä, mutta toisaalta huomiota herättämätön, jotta haastateltavan keskittyminen pysyy aiheessa haastattelijan sijaan. Haastattelijalta vaaditaan myös toisaalta herkkyyttä käyttäytymisvihjeille, jotta hän ymmärtää oman vaikutuksensa haastateltavaan ja parhaimmillaan aistii haastateltavan motiivit vastausten takana. Toisaalta haastattelijan on oltava kovapintainen, jotta omat tunteet ja asenteet eivät pääse vaikuttamaan haastatteluun.

2.2 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Se voidaan nähdä yksittäisenä metodina, mutta myös väljänä kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysi ei ole puhtaasti laadullisen tutkimuksen metodi, vaan määrällisessä tutkimuksessa sillä on historiaa jo 1900-luvulta. (Sarajärvi&Tuomi 2009, 91.)

Analysin etenemiseen voidaan käyttää esimerkiksi runkoa, jossa edetään tutkimuksen kannalta olennaisen näkökulman valinnasta aineiston käsittelyn kautta yhteenvedon kirjoittamiseen. Ensin (1) on tehtävä päätös siitä, mikä aineistossa on kiinnostavaa. Seuraavaksi (2) aineistoa käydään läpi, siitä merkitään valitun näkökulman kannalta olennaiset kohdat ja kerätään ne yhteen. Kaikki epäolennainen on tärkeää ohittaa, vaikka se olisi kiinnostavaa jostakin muusta näkökulmasta. Seuraavaksi (3) kerätyt kohdat luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään ja lopuksi (4) kirjoitetaan yhteenveto. (Sarajärvi&Tuomi 2009, 92.)

Kohdassa 2 aineistoa pelkistetään. Pelkistämisen tavoite on etsiä ja nostaa esiin aineiston olennaiset osuudet. Tämä vaatii tutkijalta ennako-odotuksia siitä, mitä aineistosta etsitään, mutta ennakkoavistukset saattavat myös haitata aineiston tulkintaa, koska ne voivat ohjata tulkintaa ennalta valittuun suuntaan, vaikkei aineisto muuten ohjaisi sinnepäin. (Kananen 2008. 88–89.)

Havaintojen pelkistämisessä lähdetään siitä, että aineisto käydään läpi kohdassa 1 valitusta teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Tällaisia näkökulmia voidaan ottaa samaan tutkimukseen useita, mutta analysoinnissa on helpompaa tarkastella aineistoa yhdestä näkökulmasta kerrallaan. Läpikäymisen tavoitteena on pelkistää aineisto paremmin hallittavissa olevaan määrään raakahavaintoja, esimerkiksi käsitteitä ja toistuvia teemoja. Tämän jälkeen raakahavainnot luokitellaan yläkäsitteiksi suurempiin ryhmiin yhtäläisyyksien tai erikseen päätettyjen sääntöjen perusteella. (Alasuutari 2011. 40.)

Tämänkaltainen pelkistäminen tai koodaus ei ole vielä itsessään analyysi, vaan vasta välivaihe, joka mahdollistaa aineiston analyysin. Koodaus on tärkeä vaihe, koska se vaikuttaa olennaisesti lopulliseen analyysiin. Liian yleisluontoisella koodauksella hukataan osa informaatiosta, liian yksityiskohtainen taas hankaloittaa analyysiä. (Kananen 2008. 89.)

Koodauksessa voidaan nähdä havainnoilla hyvin erilaisia yhdistäviä tekijöitä. Alasuutarin (2011, 40) esimerkeissä yhdeksällä jaollisten lukujen yhteinen nimittäjä on tietenkin numero 9. Vastaavasti haastattelussa, jossa toiset pitävät maalla asumisen hyvänä puolena naapurisuhteiden läheisyyttä, toiset taas valittavat, ettei mikään pysy kyläyhteisössä salassa, yhteinen nimittäjä on havainto naapurussuhteiden tiiviystä. Raakahavaintojen ryhmittely perustuu tällaisten yhteisten nimittäjien keksimiselle. Toisaalta yhdistävä tekijä ei välttämättä liity aineiston sisältöön, vaan voi esimerkiksi kulttuurintutkimuksessa olla vaikkapa samankaltainen kertomusrakenne (Alasuutari 2011, 40–41).

Jo ennen aineistonkeruuta on tärkeää miettiä, mitä analyysissä haetaan. Aineistosta ja sen avulla voidaan etsiä esimerkiksi samanlaisuuksia ja erilaisuuksia, selitystä ilmiölle, tyypillistä kertomusta tai toiminnan logiikkaa. (Kananen 2008, 89–90) Esimerkiksi omassa tutkimuksessani voidaan etsiä alihankkijoiden haastatteluvastauksista uusia keinoja yhteiskuntavastuun parantamiseen tai merkkejä siitä, ettei vastuuta kanneta toimeksiantajan edellyttämällä tavalla.

Sarajärvi ja Tuomi (2009, 93–94) tarjoavat luokittelua, tyypittelyä ja teemoittelua vaihtoehtoiksi aineiston jäsentämiseen kohdassa 3. Luokittelu on keinoista yksinkertaisin ja liittykin useimmiten määrälliseen analyysiin. Siinä valitaan luokka – esimerkiksi toistuva sana tai ilmaisutapa – ja lasketaan, kuinka monta kertaa se esiintyy aineistossa. Teemoittelussa aineisto jaotellaan aihepiirin perusteella. Teemahaastattelussa teemat on määritelty jo ennen aineistonkeruuta, joten teemoittelu on looginen metodi analyysivaiheessa. Tyypittelyssä tiettyä teemaa kos-

kevat näkemykset tiivistetään yleistykseksi, tyyppiesimerkiksi. Etsitään siis tiettyjen teemojen sisältä näkemykselle yhteisiä ominaisuuksia ja muodostetaan näistä yleistys.

2.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen tulisi aina olla mahdollisimman objektiivista. Käytännössä täysin objektiivista tutkimusta ei ole olemassa, koska niin tutkimusaiheeseen ja -asetelmaan kuin tutkijaankin liittyy paljon muuttujia. Tutkimukseen vaikuttavat tutkijan välttämättömät ennakoasenteet, valitut metodit ja osaaminen. Tärkeää on kuitenkin pyrkiä objektiivisuuteen koko tutkimusprosessin ajan. (Kananen 2008, 121.)

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta olennaisia käsitteitä ovat reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetti viittaa siihen, onko tutkimus tehty oikein, validiteetti taas siihen, onko tutkittu sitä, mitä oli tarkoituskin. Validiteetti sisältää tulkinnan ja käsitteiden virheettömyyden sekä tulosten yleistettävyyden, reliabiliteetti taas tutkimuksen toistettavuuden. (Kananen 2008, 123.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen reliabiliteettia voidaan arvioida esimerkiksi sellaisilla kriteereillä, kuin aineiston riittävyys, analyysin kattavuus ja analyysin arvioitavuus ja toistettavuus. Erityisesti viimeisissä korostuu dokumentoinnin asema tutkimuksessa. Mitä tarkemmin prosessi on dokumentoitu, sen paremmin se on arvioitavissa ja toistettavissa tulevaisuudessakin. (Kananen 2008, 214–215.)

Tutkimuksessani haastateltavien määrä on pieni. Toimeksiantajan tarve kohdistui tähän kyseiseen alihankkijoiden joukkoon, joten suurempi otanta olisi ollut paitsi vaikeaa järjestää myös epätarkoituksenmukainen. Sarajärven ja Tuomen (2009, 85–86) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä luomaan tilastollisia yleistyksiä, joten otannan pieni koko ei sinänsä vähennä tutkimuksen luotettavuutta. Tärkeämpää on, että haastateltavat ovat tutkittavan ilmiön suhteen asiantuntevia

ja haastatteluaineiston pohjalta voidaan siten saada ilmiöstä mielekäs kuva ja muodostaa teoreettinen tulkinta.

Haastatteluvastausten luotettavuuden arvioiminen on haastavaa. Vastauksista voi pyrkiä etsimään epäjohdonmukaisuuksia ja kiinnittää huomiota, jos tiettyihin kysymyksiin jätetään järjestelmällisesti vastaamatta. Suurelta osin vastausten luotettavuus riippuu täysin vastaajista ja sitä on mahdotonta varmentaa. Tämä epävarmuustekijä on otettava huomioon vastauksia arvioitaessa.

3 Yhteiskuntavastuu ilmiönä

Yhteiskuntavastuun ja kestävän kehityksen käsitteet ovat olleet viime vuosikymmeninä nousussa. Kyse on laajasta ilmiöstä, jossa pyritään ymmärtämään maapallon luonnonvarojen rajallisuus, ilmastonmuutos ja muut ympäristöasiat suuressa mittakaavassa. Yhteiskuntavastuuseen sisältyvät ympäristö- ja sosiaalisen vastuun kysymykset on listattu nykyisin käytännössä kaikkien yritysten arvopohjissa. Ikävä kyllä tämä ei aina käytännössä tarkoita mitään. (Pulliainen 2008, 4–5.)

Kestävään kehitykseen voidaan katsoa kuuluviksi ekologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen sekä taloudellinen kestävyys (YK 2013). Näistä tutkimukseni kannalta olennaisia ovat erityisesti ekologinen ja sosiaalinen kestävyys. Pyrin tässä osuudessa avaamaan sosiaalisesti ja ekologisesti kestävään kehitykseen sisältyviä teemoja. Lisäksi käyn lyhyesti läpi yhteiskuntavastuun ja kestävän kehityksen nousua maailmanlaajuisesti tärkeäksi ja tunnustetuksi teemaksi viime vuosikymmeninä.

3.1 Ympäristövastuu

Ekologisesti kestävässä kehityksessä on tiivistettynä kyse ihmisen toiminnan sopeuttamisesta luonnon kestävyyskykyyn. Tähän on pyrittävä sekä kansallisella että

kansainvälisellä tasolla. Ekologiseen kestävyteen kuuluvat muun muassa biodiversiteetin säilyttäminen ja ekosysteemien toimivuuden varmistaminen. Olennainen työkalu tässä on varovaisuusperiaate. Periaatteen mukaan ennen toiminnan aloittamista on arvioitava ja harkittava toiminnan seurauksia ympäristölle. Haittoja pyritään ennaltaehkäisemään ja toisaalta haitoista aiheutuneita kuluja peritään haittojen aiheuttajilta. (YM 2013.)

Ympäristökysymyksistä merkittävimpiä on ilmastonmuutos. Ilmastonmuutoksen aiheuttamat ongelmat näkyvät jo nyt äärimmäisten sääilmiöiden, kuten hirmumyrskyjen yleistymisenä. Ilmastokysymysten nouseminen esiin onkin saanut aikaan ydinvoiman nousemisen keskusteluun seuraavana energianlähteenä. Ydinvoiman ongelma on kuitenkin se, että myös maapallon uraanivarannot ovat rajalliset. Näin ollen ydinvoimaa on kyseenalaista pitää järkevänä korvaajana fossiilille polttoaineille. (Pulliainen 2008, 53–54.) Todellista kestävää kehitystä ovat uusiutuvat energiamuodot, kuten tuuli- ja aurinkovoima.

Ekologiseen vastuuseen liittyviä konkreettisia kysymyksiä ovat muun muassa jätteen ja jätevesien synty, energian- ja vedenkulutus, käytetyt materiaalit ja kemikaalit sekä liikenne ja maaperän kuluminen. Näihin haasteisiin voidaan vastata erilaisilla toimenpiteillä ja lähestymistavoilla. Jätteiden suhteen voidaan esimerkiksi sekä vähentää jätteen syntymistä että kehittää kierrätysmahdollisuuksia. Energiankulutukseen liittyy sekä perinteisiä sähkö- ja lämmityskuluja että kuljetusten ja muiden logististen toimintojen aiheuttamat kulut. Lisäksi olennaista on se, mistä energia tulee – fossiilisista polttoaineista vai uusiutuvista lähteistä. Kemikaalien käytössä korostuvat niiden turvallinen säilytys, käyttö ja kuljetus sekä vaihtoehtojen etsiminen vaarallisille kemikaaleille. (Ekokompassi, N.d.)

3.2 Sosiaalinen vastuu

Sosiaalisen vastuullisuuden tärkein tavoite on hyvinvoinnin edellytysten periytyminen sukupolvelta toiselle. Haasteita tässä asettaa lisääntyvä köyhyys ja väestönkasvu sekä puutteet sukupuolten välisessä tasa-arvossa, terveydenhuollossa

ja koulutuksessa. Talouden kasvaminen ei aina takaa väestön hyvinvoinnin kasvua eikä talous siksi riitä sosiaalisen kestävyuden mittariksi. (YM 2013.)

Kansainvälisen standarditoimiston ISO 26000 -standardi määrittää yhteiskuntavastuun osa-alueiksi ympäristö- ja kuluttaja-asioiden lisäksi ihmisoikeudet, työelämän käytännöt, oikeudenmukaiset toimintatavat sekä yhteisön toimintaan osallistumisen ja yhteisön kehittämisen, jotka voidaan lukea kuuluviksi sosiaalisen vastuun yläkäsitteen alle. Standardi käsittelee näitä ydinaiheita sekä yhteiskuntavastuun periaatteita, tunnistamista ja sidosryhmien osallistamista. (ISO 26000 2011.)

Sosiaalisen vastuun kysymykset voidaan myös jakaa kolmeen pääalueeseen, joita ovat ihmisoikeudet, työhön liittyvät käytännöt ja työolot sekä yhteiskunnallinen alue. Ihmisoikeudet käsittävät yleiset ihmisen perusoikeudet, kuten syrjimättömyyden, järjestäytymisen vapauden ja lapsi- ja pakkotyön välttämisen. Työhön ja työoloihin liittyvät esimerkiksi työntekijöiden ja johdon väliset suhteet, terveys, turvallisuus ja tasa-arvo. Yhteiskunnallinen aspekti sosiaalisessa vastuussa pitää sisällään esimerkiksi korruption välttämisen ja kilpailun eettisyyden. (Haapanen & Moilanen 2006, 19–20.)

3.3 Vastuullisuuden nousu

Kestävän kehityksen käsite on ollut nousussa yhteiskunnallisessa keskustelussa jo 1980-luvulta alkaen. Sen tärkeyden ovat tunnustaneet niin eri maat, Maailmanpankki, OECD kuin Yhdistyneet Kansakunnatkin. On kuitenkin kyseenalaista, paljonko konkreettisia toimia puheesta on seurannut. (Meadowcroft & Lafferty 2002, 1–2.)

Ympäristönsuojelussa on saatu paljon aikaan. Päästörajoitukset, sopimukset myrkyllisten kemikaalien käsittelystä ja uhanalaisten lajien suojeleminen ovat selvää edistystä. Ympäristökysymykset ovat esillä niin valtiollisissa ohjelmissa, voittoa tavoittelemattomilla järjestöillä kuin suuryrityksilläkin. Kuluttajat ovat heränneet

kannattamaan kestäväää kulutusta. Silti voidaan samanaikaisesti sanoa, että ympäristöliike on epäonnistunut. (Dauvergne 2008, 210–212.)

Globaalissa maailmassa vastuullinen toiminta olisi entistä tärkeämpää. Kasvava väestö kuluttaa yhä enemmän luonnonvaroja ja vaikka ympäristövastuusta ja muusta kestävästä kehityksestä puhutaan paljon, samaan aikaan yhä uudet hyödykkeet yleistyvät ja niiden tuottaminen kuluttaa enemmän ja enemmän resursseja. Yksinkertaistettuna ongelma on se, että vaikka kehitämme energiatehokkaampia tapoja kuluttaa, kuluttajia on yhä enemmän. (Dauvergne 2008, 209.)

Globalisaation edetessä ja kaupan kansainvälistyessä vastuullisen toiminnan tukemiseksi on kehitetty erilaisia standardeja ja sertifikaatteja, joilla alihankkijoiden ja yhteistyökumppanien sosiaalisesta ja ekologisesta vastuullisuudesta voi pyrkiä varmistumaan pitkistä välimatkoista huolimatta. Tällaisia työkaluja ovat esimerkiksi SA8000- ja ISO26000-standardit sekä BSCI-järjestelmä. Näitä käsitellään tarkemmin luvussa 3.2.

4 Globaali kauppa ja yhteiskuntavastuu

Vastuullisuus globaalissa liiketoiminnassa luo omanlaisiaan haasteita. Vastuullisessa liiketoiminnassa tehdään yhteistyötä sidosryhmien kanssa ja vuorovaikutuksella pyritään tunnistamaan ja ehkäisemään toiminnan ei-toivottuja vaikutuksia. Vastuullisuuden osa-alueet – taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen kestävyys – liittyvät liiketoiminnassa saumattomasti toisiinsa. (Ekonen ym. 2010, 9.)

Edellä käsitellyt ympäristö- ja sosiaalinen vastuu tarkoittavat liiketoiminnassakin tiivistettynä ihmisistä ja ympäristöstä huolehtimista. On otettava huomioon toiminnan vaikutukset luonnonvaroihin ja ympäristöön sekä henkilöstön hyvinvointi ja osaaminen. Taloudellinen vastuu taas korostuu siinä, ettei taloudellisesti kestävä yrityksen voi jatkaa toimintaansa, kehittyä ja kasvaa määräänsä pidempään. Taloudellinen kestävyys siis luo pohjan muulle vastuullisuudelle. (Ekonen ym. 2010, 9.)

4.1 Vastuullisuuden haasteet globaalissa maailmassa

Globalisaation ja kestävän kehityksen suurimpia ongelmia on se, että näemme usein edistyksenä ilmiöitä, joissa tarkemmin tarkasteltuna vain piilotetaan ongelmat länsimaisen kuluttajan silmiltä ja siirretään seuraukset kolmannen maailman kannettaviksi (Dauvergne 2008, 214–215). Toisaalta on taloudellisesti kestävä ajatus siirtyä kauppaamaan vain kotimaassa tuotettuja hyödykkeitä (Grundström 2004, 162–163).

Alihankinta on avainroolissa vastuullisessa liiketoiminnassa globaalissa maailmassa. Sisäänostajan päätökset vaikuttavat lukemattomien ihmisten elämään toisella puolella maapalloa. Ostotoiminta myös määrittää koko yrityksen tulevaisuutta. Tämän vuoksi sisäänostajien tulisikin voida jatkuvasti päivittää osaamistaan ja asiantuntemustaan globaaliin kauppaan liittyvissä kysymyksissä – niin vastuullisuuteen kuin tehokkuuteen ja kilpailukykyynkin liittyen. (Grundström 2004, 13 ja 162–163.)

Tehokas tapa vastuullisuuden parantamiseen globaalissa alihankinnassa on tiivis yhteistyö alihankkijoiden kanssa. Mallia voi katsoa Ruotsista, missä suuret toimijat, kuten H&M ja Ikea ovat joutuneet paineen alla huolehtimaan yhteiskuntavastuunsa tasosta myös ostotoiminnassaan. Siinä, missä monelle kotimaiselle yritykselle yhteiskuntavastuu ja tuotteiden eettisyys ovat korkeintaan ylimääräistä panostusta tai markkinointia, ruotsalaiset korostavat vastuullisuutta osana yrityksen ydinstrategiaa. H&M:n mukaan heidän yhteiskuntavastuuohjelmansa toimii, koska se on otettu koko yrityksen asiaksi eikä jätetty vain yksittäisen osaston hoitettavaksi. (Grundström 2004, 132–133.)

4.2 Työkaluja vastuullisuuden arviointiin

Yhteiskuntavastuun parantamiseksi on luotu erilaisia työkaluja, standardeja ja sertifikaatteja. Esimerkiksi kansainvälisen standardisointijärjestö ISO:n standardi

26000 käsittelee yhteiskuntavastuuta laajasti (ISO 26000, 2011). ISO 14000 taas käsittelee ympäristöjohtamista esimerkiksi ympäristöjärjestelmien ja -merkintöjen, auditointien ja tarkastusten sekä ympäristömerkintöjen kautta (SFS, 2014).

Vastaavasti Social Accountability International -järjestöllä on SA8000-standardi, jonka tarkoitus on määrittää vastuulliset työpaikat kansainvälisesti ja kaikilla teollisuuden aloilla. Standardi perustuu YK:n ihmisoikeuksien julistukselle ja Kansainvälisen työjärjestö ILO:n periaatteisiin. (SAI 2014.) SA8000:n vaatimukset ovat tiukat. Esimerkiksi työaika ei saa ylittää 48 tuntia viikossa eikä palkkatasossa riitä paikallisen lainsäädännön asettama minimi, vaan palkalla täytyy voida kattaa perustarpeet ja tuoda lisätuloa. Myös ammatillisen järjestäytymisen ja työehtosopimusneuvottelujen on oltava mahdollisia. Standardin noudattamista valvotaan puolueettomasti. (Moilala 2010, 33–34.)

BSCI eli Business Social Compliance Initiative on eurooppalaisten kauppaketjujen luoma järjestelmä, jolla pyritään määrittämään sosiaalisesti ja eettisesti hyväksyttävät tuotanto-olot. BSCI on tunnettu ja yleistynyt standardi, minkä vuoksi se helpottaa standardien selvittelyä vähentämällä tarvetta lukuisille yrityskohtaisille standardeille. Toisaalta BSCI on yritysvetoinen järjestelmä, jota eivät valvo ammattiyhdistysliikkeet tai kansalaisjärjestöt. (Alaviitala 2010.)

EMAS eli the Eco-Management and Audit Scheme on vapaaehtoinen EU-pohjainen ympäristöjärjestelmä, joka perustuu ISO14001-standardiin ja ympäristöraporttiin eli EMAS-selontekoon. EMAS-organisaatio sitoutuu noudattamaan ympäristölakia, parantamaan ympäristönsuojelun tasoaan jatkuvasti ja raportoimaan ympäristöasioistaan julkisesti. EMAS-järjestelmän pohjana on avoimuus, ympäristötietojen raportointi sekä henkilöstön aktiivinen osallistuminen ympäristöasioiden parantamiseen. EMAS-järjestelmään voivat liittyä myös EU- tai ETA-alueen ulkopuoliset yritykset ja organisaatiot. (SYKE 2013.)

Ökotex Standard 100 on riippumaton testaus- ja sertifiointijärjestelmä, joka keskittyy tekstiiliraaka-aineisiin ja -tuotteisiin. Tuotteet testataan niin laittomien kuin

laillisten, mutta haitallisiksi todettujen kemikaalien osalta. Tuotteet arvioidaan niiden käyttötarkoituksen mukaan – mitä suuremmassa kontaktissa ihoon vaate tai muu tuote on, sen tiukemmat vaatimukset sen täytyy täyttää. Tuotteet testataan kaikilta osiltaan. Tekstiilimateriaalin lisäksi esimerkiksi painatusten ja kaikkien lisätarvikkeiden täytyy noudattaa vaatimuksia. Ökotex-standardin kriteerit ylittävät selvästi valtioiden asettamat minimivaatimukset. (Oekotex Association, N.d.)

5 Tutkimuksen toteuttaminen

5.1 Haastattelujen suunnittelu

Ennen haastattelujen aloittamista oli suunniteltava haastattelujen kulku ja valittava käsiteltävät teemat. Haastattelujen kulun sanelivat pääasiassa käytännön seikat: maantieteellinen etäisyys, kulttuurierot, kielimuuri ja yhteisen haastattelujan järjestämisen vaikeus. Teemojen valinta tapahtui tutkimuskysymysten pohjalta. Tärkeintä oli pohtia, millaisiin kysymyksiin haastatteluilla toivottiin löytyvän vastauksia ja miten vastauksia todennäköisimmin saataisiin.

Sähköpostihaastattelu ei ollut ideaali tapa aineistonkeruuseen, mutta puolsi paikkaansa mainittujen käytännön seikkojen vuoksi. Pitkät etäisyydet ja rajalliset resurssit tekivät kasvokkain tapaamisen mahdottomaksi. Pikaviestikeskustelut tai videopuhelut olisivat olleet teemahaastatteluun sähköpostia sopivampia metodeja, mutta molemmissa kielelliset haasteet ja teknisten ongelmien riski olisivat olleet liian suuria. Lisäksi reaaliaikaiseen keskusteluun olisi täytynyt sopia kunkin haastateltavan kanssa yhteinen aika, mikä ei eri aikavyöhykkeiden vuoksi olisi ollut ongelmallista.

Haastattelujen teemat johdettiin tutkimuskysymyksistä yhdessä toimeksiantajan kanssa. Yhteiskuntavastuuta tutkittaessa oli ensin jaettava käsite alakäsitteisiin. Yhteiskuntavastuun tapauksessa puhutaan yleensä taloudellisesta ja kulttuurisesta, ekologisesta ja sosiaalisesta vastuusta (YK 2013). Näistä erityisesti kaksi

viimeistä kiinnostivat toimeksiantajaa, joten ne oli luontevaa ottaa haastatteluteemoiksi, jotta niiden toteutumisesta saatiin mahdollisimman paljon tietoa. Lisäksi oli pyrittävä selvittämään, miten Varusteleka mahdollisesti voisi parantaa vastuullisuuden toteutumista alihankinnassaan. Tässä olennaisiksi teemoiksi nousivat erilaiset standardit ja sertifikaatit, joiden perusteella yritysten vastuullisuutta voidaan arvioida, sekä alihankkijoiden hyvät ideat ja mahdolliset epäkohdat yhteiskuntavastuussa.

Kysymysten suunnittelun helpottamiseksi teemat jaettiin vielä pääkysymyksiin ja pääkysymykset alakysymyksiin (liite 1). Pääkysymyksiä olivat esimerkiksi työolot ja taustat sosiaalisessa vastuussa ja päästöt ja kulutus ympäristövastuussa. Alakysymyksiä edustivat muun muassa työoloihin kuuluvat palkkataso ja työturvallisuus sekä päästöjen alla jätteenkäsittely ja käytetyt kemikaalit. Näiden teemojen pohjalta luotiin haastatteluviestit ja -kysymykset koko haastattelujen ajan.

Haastattelut pyrittiin suunnittelemaan niin, että aineistoa saataisiin mahdollisimman paljon. Ensimmäiseen viestiin sisällytettiin tiedusteluja yleisluontoisista aiheista, joihin oli tarkoitus olla helppoa ja ongelmattonta vastata. Suunnitelmana oli siirtyä asteittain haastavampiin ja mahdollisesti arkaluontoisempiin kysymyksiin. Vaikeista kysymyksistä aloittamisessa olisi ollut se riski, ettei vastauksia olisi saatu lainkaan, koska vastaamatta jättäminen olisi tuntunut haastateltavista houkuttelevammalta vaihtoehdolta.

5.2 Haastattelujen toteuttaminen

Tutkimuksen haastattelut toteutettiin sähköpostin välityksellä noin kuukauden aikana maaliskuusta–huhtikuussa 2015. Ennen haastattelujen aloittamista haastateltavat saivat Varustelekalta pyynnön sitoutua sähköpostinvaihtoon. Kolme neljästä suunnitellusta haastateltavasta suostui heti, yksi jäi harkitsemaan.

Ensimmäisenä haastateltaville lähetettiin identtiset, toimeksiantajan tarkastamat viestit (liite 2). Viesteissä selitettiin lyhyesti, mistä on kysymys ja pyydettiin kohteliaasti vastauksia. Ensimmäisten varsinaisten kysymysten lisäksi viestissä kartoitettiin myös vastaajien taustatietoja sekä haastateltavan henkilön että tutkimuskohteena olevan yrityksen osalta. Viestissä mainittiin myös, etteivät kysymykset rajoitu ensimmäiseen viestiin, vaan sähköpostikeskustelua on tarkoitus jatkaa pidempään.

Neljästä vastaajasta kolme vastasi ensimmäiseen viestiin ja siinä olleisiin kysymyksiin. Vastaamista harkitsemaan jäänyt alihankkija ei useista lähestymisyrittämisistä huolimatta vastannut edes ensimmäiseen viestiin. Vastauksia arvioitiin yhdessä toimeksiantajan kanssa ja niiden pohjalta luotiin uudet viestit ja kysymykset jokaiselle haastateltavalle erikseen (liitteet 3–6). Toisen kierroksen viesteihin vastasi enää yksi alihankkija. Nämäkin vastaukset arvioitiin huolellisesti ja niiden perusteella lähetettiin vielä kolmas viesti kysymyksineen, jälleen toimeksiantajan kanssa yhteistyössä. Tähän viestiin ei enää saatu vastausta.

Useista muistutuksista ja kyselyistä huolimatta haastatteluaineisto jäi siis pieneksi. Kolme haastateltavaa vastasi ensimmäiseen varsinaiseen haastatteluviestiin, yksi kahteen ensimmäiseen. Yksi ei vastannut lainkaan.

5.3 Alihankkijoiden taustat

Toimeksiantajan toiveesta haastattelututkimuksen kohderyhmänä olivat ulkomaiset alihankkijat, joiden toiminnasta kaivattiin lisää tietoa. Kaksi yritystä toimii Kiinassa, yksi Pakistanissa ja yksi Liettuassa. Yritysten toiminta on laaja-alaista vaatetusalan työtä. Tehtailla kaavoitetaan, valmistetaan kangasta, leikataan ja ommellaan. Tuotteet vaihtelevat rintaremmestä alusvaatteisiin ja fleecetakeista pipoihin ja vöihin. Osassa yrityksistä on vierailtu paikan päällä ja osasta yhteishenkilö on vierailut toimeksiantajan luona. Alihankkijayritysten nimet on toimeksiantajan toiveesta jätetty mainitsematta. Ne ovat kuitenkin opinnäytetyön arvioijien tiedossa. (Santalampi 2015.)

Kaksi alihankkijaa toimii Kiinassa. **Alihankkija A** on uusi yhteistyökumppani. Pie- nellä tehtaalla kaavoitetaan, leikataan ja ommellaan. Varustelekalle Alihankkija A tekee vasta ensimmäistä tilausta takkeja, mutta yhteistyön sujussa yrityksellä teetetään jatkossa mahdollisesti muitakin tuotteita. **Alihankkija B** on ilmeisen suuri ja suurelta osin valtion omistama konserni. Tehtaita on lukuisia sekä Xiame- nin alueella että muualla. Varusteleka teettää alihankkijalla B reppuja, remmejä, villapipoja ja vöitä, mutta laatuongelmien vuoksi yhteistyö ei ole ainakaan kasva- massa lähiaikoina (Santalahti 2015.)

Kiina on BSCI:n luokituksessa riskimaa. Erityisen paljon korjattavaa on kansalais- oikeuksissa, mutta toisaalta Kiina saa hyvän arvion julkishallinnon tehokkuu- desta. (FTA 2014.) Kiina on autoritäärinen valtio, jossa perusoikeuksia, kuten sa- nan- ja järjestäytymisenvapautta rikotaan järjestelmällisesti, jos niiden koetaan uhkaavan yksipuoluejärjestelmää (Human Rights Watch 2015).

Kiinassa toimii ainoastaan yksi laillinen ammattiliitto. Sen tehtäviä ovat yritysten menestymisen edistäminen, yhteiskuntarauhan puolesta toimiminen ja vasta vii- meisenä työntekijöiden aseman parantaminen. Liitto on alisteinen Kiinan kommu- nistiselle puolueelle. Kiinassa on kuitenkin varovaisesti lisätty ammattiyhdistysliik- keen valtaa ja uudistettu työlainsäädäntöä. (Jokela 2013.)

Liettuassa toimiva **Alihankkija C** on eurooppalaisena toimijana todennäköisesti luotettavin ja jo lainsäädännön vuoksi vastuullisin alihankkija. Yritys valmistaa tuotteet käytännössä alusta loppuun – tehtaalla neulotaan materiaali, kaavoite- taan, leikataan ja ommellaan. Varustelekalle Alihankkija C tekee muun muassa merinovillaisia alusvaatteita ja huppareita. (Santalahti 2015.) Yrityksen Internet- sivujen mukaan Alihankkija C panostaa laadunvalvontaan ja erityisesti laatuun liittyvien prosessien kehittämiseen. Sivuston mukaan yrityksellä on myös sertifi- kaatteja useilta sellaisilta tahoilta, kuin Ökotex, EMAS ja ISO. (Alihankkijan C verkkosivut, N.d.)

Liettua ei kuulu BSCI-järjestelmässä arvioituihin riskimaihin, mutta esimerkiksi Suomeen verrattuna sillä on parantamisen varaa erityisesti väkivaltaan ja korrup-tioon liittyvissä asioissa. (FTA 2014.) Väkivalta ilmiönä voitaneen rajata haastat-telututkimuksen ulkopuolelle, mutta korrup-tio on huomion arvoinen ongelma kan-sainvälisessä kaupassa, joten alihankkijan mahdolliset kokemukset ilmiöstä saat-taisivat olla kiinnostavia.

Pakistanilainen **alihankkija D** on perheyritys, jonka kanssa Varusteleka on tehnyt yhteistyötä noin kaksi vuotta. Yhteistyö on kasvussa. Tehdas kaavoittaa, leikkaa ja ompelee tuotteet sekä hankkii materiaalit enimmäkseen itse. Tällä hetkellä Va-rusteleka teettää alihankkijalla D nahkatuotteita, kuten takkeja ja käsineitä sekä fleece- ja SFU-housuja. Yrityksen yhteyshenkilö on samalla yksi omistajista ja on vierailut myös toimeksiantajan luona. (Santalahti 2015.) Internetissä yrityksestä ei ole muuta tietoa kuin verkkosivujen etusivu yhteystietoineen (Alihankkijan D verkkosivut, N.d.).

Myös Pakistan on BSCI-riskivaltio. Huonoimman arvion Pakistan saa väkivallan uhan ja epävarman poliittisen tilanteen vuoksi, mutta kaikilla muillakin osa-alueilla on reilusti parannettavaa. Parhaiten Pakistan suoriutuu osa-alueista sääntelyssä. Tämä tarkoittaa valtion kykyä parantaa yksityisen sektorin toimivuutta sääntelyn avulla. (FTA 2014.)

6 Tulokset

Pieneksi jäänyt haastatteluaineisto asetti analyysille omat haasteensa. Laajem-massa aineistossa analyysin lähtökohtana olisi voinut olla yritysten arvioiminen yksi kerrallaan, mutta suppean aineiston kanssa oli järkevämpää käsitellä vas-tauksia yhdessä.

Tutkimuskysymysten perusteella oli loogista käydä aineisto läpi ensin kolmesta näkökulmasta:

1. Mitä merkkejä hyvästä yhteiskuntavastuun toteutumisesta haastatteluissa esiintyi?
2. Mitä viitteitä vastaavasti huonosti toteutuvasta yhteiskuntavastuusta vastaukset antoivat?
3. Mitä Varusteleka haastattelujen perusteella voisi tehdä tilanteen parantamiseksi?

Haastatteluaineisto tarjosi vastauksia kaikkiin kolmeen kysymykseen. Suoraan haastateltavien vastauksissa ja kommentteissa oli nähtävissä paljon hyviä esimerkkejä yhteiskuntavastuun toteutumisesta aina yrityksen ansaitsemista sertifikaateista ympäristöystävällisiin väriaineisiin ja työtilojen ensiapupakkauksiin. Lisäksi haastateltavat korostivat noudattavansa lakeja ja paikallisia säädöksiä ja kielsivät esimerkiksi syrjinnän tai lapsityövoiman esiintymisen yrityksissään.

Liettualaisen yrityksen vastauksista nousi eniten hyviä esimerkkejä yhteiskuntavastuun toteuttamisesta. Vastauksissa mainittiin niin sosiaaliseen vastuuseen liittyviä asioita, kuten syrjimättömyys, ylitöiden välttäminen ja toistaiseksi voimassa olevat työsopimukset, kuin ympäristöasioita, esimerkiksi luontoystävällisten väriaineiden käyttö ja energiansäästöön pyrkiminen konekantaan uusimalla.

Kiinalaisten alihankkijoiden vastaukset muistuttivat monessa suhteessa toisiaan. Työajat ovat vastausten mukaan kohtuulliset sekä päivä- että viikkotasolla ja työntekijät ovat kansallisten vaatimusten mukaisen terveydenhuollon piirissä. Vastausten mukaan työntekijöiden hyvinvointi huomioidaan myös pienemmillä, konkreettisilla eleillä, kuten hengityssuojaimia ja kaupunkikierroksia tarjoamalla. Toinen kiinalainen yritys kertoi myös olevansa hakeutumassa BSCI-standardin piiriin lähitulevaisuudessa.

Merkkejä yhteiskuntavastuun laiminlyönnistä oli etsittävä enemmän rivien välistä, kuten odottaa saattoi. Ehkä selvimpiä merkkejä siitä, että parantamisen varaa

olisi, oli haastateltavien ilmeinen haluttomuus avata aihetta pintaa syvemmältä. Kysyttäessä yhteiskuntavastuun merkitystä alihankkijoille, kaksi vastanneista piiloutui sertifiointien taakse eikä kertonut sanallakaan yrityksen näkemyksistä tai arvoista. Myös kysymys siitä, mitä yritykset tekivät erityisen hyvin yhteiskuntavastuun saralla tai missä vastaavasti voisi olla kehittämisen tarvetta, kysymys ohitetiin tai vastaus koski tuotteiden laatua, kilpailukykyisiä hintoja tai asiakkaan tarpeisiin vastaamista vastuullisuusasioiden sijaan.

Kiinalaisten alihankkijoiden vastauksista oli löydettävissä myös muutama konkreettisempi kohta, jotka viittasivat laiminlyönteihin yhteiskuntavastuussa. Toinen kiinalainen vastaaja ei osannut kertoa energian- ja vedenkulutuksia koskevaan kysymykseen eikä saanut tietoa myöskään muilta työntekijöiltä. Kulutukset voivat toki olla maltillisia tietämättömyydestä huolimatta, mutta yrityksen tavasta hoitaa tällaiset asiat ei kerro hyvää, ettei tietoja ole eikä saada.

Myös maininta materiaalien hankkimisesta pääosin läheltä herättää kysymyksiä. Toisaalta lähellä tuotetut materiaalit vähentävät ympäristön kuormitusta kuljetusmatkojen osalta, mutta materiaalit voivat myös tulla läheltä hyvinkin arveluttavista oloista sekä sosiaalisesti että ekologisesti katsoen.

Haastavinta oli yrittää etsiä aineistosta ideoita siihen, miten Varusteleka yksittäisenä asiakkaana voisi parantaa alihankinnan yhteiskuntavastuutilannetta. Varsinaisia uusia käytäntöjä ehdotettaviksi muillekin toimijoille ei haastateltavilta saatu. Sen sijaan laajemmassa perspektiivissä standardit ja sertifiointit nousivat vielä odotettuakin olennaisemmaksi tavaksi pyrkiä varmistamaan alihankkijoiden toiminnan vastuullisuus. Sertifikaatteja voisi jopa pitää ainoana realistisena tapana varmistaa tuotannon kestävä pohjaa. Yksi vastaaja mainitsi edustamansa yrityksen vaativan yhteistyökumppaneiltaan ISO-sertifikaattia ennen yhteistyön aloittamista. Tällä viitattiin muista vastauksista päätellen laadunhallintaan liittyvään ISO9001-sertifikaattiin, mutta voisi olla mahdollista pyrkiä saamaan alihankkijaa yleistämään käytäntöä myös yhteiskuntavastuuserifikaatteihin.

Aineistoa läpi käydessä huomio kiinnittyi erityisesti kohtiin, joissa vastaaja jätti vastaamatta, ei osannut vastata tai vastaus oli syystä tai toisesta vaikeaselkoinen tai vastasi eri asiaan, kuin mitä kysyttiin. Niinpä tarkastelin aineistoa vielä erikseen näistä näkökulmista. Keräsin aineistosta taas kolmenlaisia kohtia:

1. Vastaukset, jotka herättivät enemmän kysymyksiä kuin tarjosivat vastauksia.
2. Kysymykset, joihin haastateltavat eivät osanneet vastata.
3. Kysymykset, joihin haastateltavat jättivät vastaamatta tai vastasivat eri asiaan, kuin kysyttiin.

Erityisesti kolmanteen kategoriaan kertyi paljon materiaalia. Varsinkin kiinalaiset tuntuivat joko ymmärtävän yhteiskuntavastuun käsitteen väärin tai osaavan vastata sitä koskeviin kysymyksiin huonosti. Relevanttien vastausten antamisen sijaan jätettiin vastaamatta tai kerrottiin kysymyksiin nähden epäolennaisista asioista, kuten laadusta ja kilpailukyvystä.

Toiseksi eniten oli epäselviä vastauksia, jotka herättivät enemmän kysymyksiä kuin antoivat vastauksia. Vastajaat käyttivät paljon käsitteitä, jotka vaikuttivat heille arkipäiväisiltä, mutta eivät olleet tuttuja minulle tai toimeksiantajalle eivätkä tiedonhakuyritykset Internetissäkään tuottaneet tulosta. Tällaisia olivat esimerkiksi “labor service card” ja “working compensation.” Epäselvistä käsitteistä luonnollisesti kysyttiin lisätietoja haastateltavilta itseltään, mutta selvitykset jäivät saamatta vastausten loppuessa kesken haastattelujen.

Myös aukot omissa ja toimeksiantajan tiedoissa paikallisista käytännöistä, laeista ja säädöksistä tekivät vastauksista epäselviä. Se, että yritys maksaa työntekijöilleen Kiinan valtion asettamaa minimipalkkaa, ei välttämättä tarkoita, että kyseisensuuruisella palkalla voi elättää itsensä, saati mahdollisen perheensä. Samoin olisi oma työnsä selvittää, millaiset käytännöt liettualaisella kaupungilla on jätteveviesien puhdistamisessa ja kuinka toimintaa valvotaan.

Haastatteluissa tuli vastaan myös kysymyksiä, joihin haastateltavat eivät osanneet vastata. Yleensä tämä liittyi siihen, että jokin ympäristövastuun kannalta

olennainen toiminto oli ulkoistettu pois yritykseltä itseltään. Esimerkiksi energian- ja vedenkulutuksesta sekä jätteiden ja jätevesien käsittelystä jäi saamatta tietoja juuri vastaajien tietämättömyyden vuoksi.

7 Johtopäätökset

Haastattelujen ensisijainen tarkoitus oli vastata tutkimuskysymyksiin ja kertoa, millainen on yhteiskuntavastuun tila Varustelekan alihankintatoiminnassa ja mitä Varusteleka voisi mahdollisesti tehdä tilanteen parantamiseksi. Tutkimus vahvisti odotukset siitä, että ensimmäiseen kysymykseen on hyvin haastavaa saada luotettavaa vastausta. Kuten tämä tutkimus osoittaa, haastatteluvastauksia voi olla vaikeaa saada ja lisäksi haastatteluaineiston luotettavuus riippuu aina täysin vastaajasta. Jälkimmäiseen kysymykseen haastatteluaineiston avulla oli odotettua helpompaa löytää vastauksia.

Yhteiskuntavastuun tilan arvioiminen on erityisen haastavaa tilanteessa, jossa itse ei voi tarkkailla tilannetta paikan päällä. Vastauksista voi kuitenkin päätellä jonkin verran. Ensinnäkin kahdelle kiinalaiselle toimijalle yhteiskuntavastuun käsite tuntuu olevan jossain määrin vieras. Vastauksista monet koskivat sosiaalisen tai ympäristövastuun sijaan laadunhallintaa tai kilpailukykyä. Nämä liittyvät toki osaltaan taloudelliseen vastuuseen, joka on yritystoiminnan jatkumisen kannalta olennaista, mutta viittaavat myös siihen, että alihankkijoilla on ensisijaisesti mielessään vastuu asiakkaalle, ei työntekijöilleen tai ympäristölle.

Lakien ja säädöksiä noudattaminen korostui vastauksissa niin kiinalaisilla kuin liettualaisellakin alihankkijalla. On toki positiivista, että vastaajat ainakin vakuuttavat noudattavansa lain asettamia minimivaatimuksia, mutta toisaalta tämän tulisi olla itsestään selvää. Lisäksi Kiinan lainsäädännöstä on melko haastavaa saada tietoa niin ympäristöasioiden kuin työntekijöiden oikeuksienkin suhteen. Kiinan valtio ei ole tunnettu järjestäytymisvapauden ja muiden kansalaisoikeuksien noudattamisesta sen enempää kuin ympäristönsuojelusta.

Liettualaisen alihankkijan kohdalla vastaajan asiantuntemus vastuullisuusasioista oli vakuuttavampaa. Haastateltava kertoi esimerkkejä yrityksen toimista ympäristökuormituksen vähentämiseksi ja mainitsi yrityksen pyrkivän luomaan motivoituneen ja turvallisen työympäristön. Lisäksi yrityksellä on todistuksia niin ISO14001- kuin Ökotex-standardin noudattamisesta. Lisäksi Liettua EU-maana on jo lähtökohtaisesti tarkemman yhteiskuntavastuuvalvonnan alaisena Kaukoidän yrityksiin verrattuna.

Standardit ja sertifikaatit nousivatkin kerran toisensa jälkeen ratkaisumahdollisuudeksi tutkimuksessa ilmenneisiin ongelmiin. Sertifikaatit, kuten BSCI, tarjoaisivat mahdollisuuden alihankkijoille selvästä näytöstä yhteiskuntavastuusta huolehtimisessa. Resursseja vapautuisi niin alihankkijan kuin asiakkaankin osalta kummankin ydintoimintaan, kun vastuullisuuskysymyksiä ei tarvitsisi selvittää erikseen jokaisen uuden yhteistyökumppanin kanssa.

Erityisesti kiinalaisten alihankkijoiden selvä mentaliteetti asiakkaan toiveiden kunnioittamiseen ja niihin vastaamiseen tarjoaa Varustelekalle ja muille asiakkaille mahdollisuuden vaikuttaa. Sertifikaattien vaatiminen asettaa paineita alihankkijoille ja viestii asiakkaiden arvoja selkeästi. Haastateltavat tuntuivat olettavan laadun olevan vastuullisuudessa tärkein asiakasta kiinnostava seikka, mikä kertoo ehkä juuri selkeämmän viestinnän tarpeesta. Alihankkijat tulisi saada ymmärtämään, että asiakas on kiinnostunut erityisesti sosiaalisista ja ympäristökysymyksistä.

Laajemmassa mittakaavassa ajatellen sertifikaattien edellyttäminen olisi askel kohti vastuullisuuden ottamista oletukseksi kaikessa liiketoiminnassa. Jos asiakkaat länsimaissa alkavat vaatia alihankkijoiltaan tiettyjen standardien noudattamista, pian näitä standardeja noudattavia toimijoita on helpompi löytää kuin sellaisia, joiden standardit ovat alhaisemmat. Standardeja ja sertifikaatteja on erilaisia, joten toiminnan vastuullisuutta voi parantaa portaittain sen sijaan, että vaatisi Kaukoidän yrityksiltä välittömästi EU-normien kaltaista toimintaa.

Toinen vaikuttamisen keino on entistäkin tiiviimpi yhteistyö alihankkijoiden kanssa (Grundström 2004, 132–133). Alihankkijoiden on tärkeää ymmärtää vastuullisuuden merkitys länsimaisille yrityksille ja kuluttajille. Tähän tiiviit suhteet toimijoiden välillä toisivat apua. Yritysvierailut resurssien salliessa ja muu yhteyden vahvistaminen veisivät liiketoimintaa myös lähemmäs yhteistyökumppanuutta hierarkisen asiakas-alihankkijasuteen sijaan. Tällaisessa yhteistyökumppanuudessa yhteisen arvopohjan löytäminen ja sen pohjalta toimiminen voisivat saada entistä paremmat mahdollisuudet.

8 Pohdinta

Yhteenveto

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten yhteiskuntavastuu toteutuu toimeksiantajan alihankintatoiminnassa ja mitä toimeksiantaja voisi tehdä tilanteen parantamiseksi. Vastauksia pyrittiin saamaan haastattelemalla neljää eri puolilla maailmaa toimivaa alihankkijaa. Sähköpostitse toteutettuun haastatteluun vastasi lopulta vain kolme neljästä suunnitellusta haastateltavasta ja aineisto jäi siksi suunniteltua suppeammaksi. Aineistosta oli kuitenkin saatavissa vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Yhteiskuntavastuun tilaa koskien tärkein tutkimustulos oli, että tilanteesta on hyvin haastavaa saada luotettavaa tietoa. Maantieteelliset etäisyydet, resurssien rajallisuus sekä kieli- ja kulttuurierot hankaloittavat sekä tiedonsaantia että sen arviointia. Haastatteluvastausten arvioinnissa hyödyksi olisi ollut suurempi asiantuntemus niin eri maiden yrityskulttuureista ja lainsäädännöistä kuin ala- ja yrityskohdaisen erikoissanaston parempi tunteminen. Olisi hyvin aikaa vievää perehtyä kaikkiin taustatietoihin, joita yritystoiminnan vastuullisuuden arviointi vaatisi.

Erilaiset standardit ja sertifikaatit vastaavat osaltaan tähän ongelmaan. Jos alihankkijalla on ansaittua sertifikaatti sosiaaliseen tai ympäristövastuuseen liittyen, asiakkaan ei tarvitse käyttää aikaansa ja energiaansa ainakaan kyseisen sertifikaatin edellyttämien asioiden tutkimiseen. Standardeja on erilaisia, joten yhteistyökumppanilta ei tarvitse vaatia kerralla mahdottomia yhteiskuntavastuun saamiseksi paremmalle tasolle.

Lisäksi yhteiskuntavastuun parantumiseen voi pyrkiä vaikuttamaan tiivistämällä suhteita alihankkijoihin ja pyrkimällä tekemään liikesuhteesta tasa-arvoisempaa yhteistyökumppanuutta hierarkisen asiakas-alihankkijasuhteen sijaan. Tällaisella toiminnalla mahdollisuus vuoropuheluun voisi parantua ja alihankkijan olisi helpompaa ymmärtää asiakkaan toiveet ja tarpeet. Yhteiskuntavastuun merkitys yhä useammalle länsimaiselle yritykselle ja kuluttajalle on tutkimuksen perusteella erityisesti Kaukoidän toimijoille vielä vieras asia. Alihankkijoilla tuntuu kuitenkin olevan suuri halu vastata asiakkaiden toiveisiin, joten vaikuttamisen mahdollisuus on selvästi olemassa.

Tutkimuksen onnistuminen ja luotettavuus

Tutkimus tuotti vastauksia tutkimuskysymyksiin ja oli siinä suhteessa onnistunut. Prosessi ei kuitenkaan ollut ongelmaton eikä edennyt aina suunnitelmien mukaan. Suppeaksi jäänyt haastatteluaineisto oli tutkimuksen suurin rajoite. Vaikka pieni aineisto ei laadullisessa tutkimuksessa tarkoita automaattisesti tutkimuksen epäluotettavuutta (Sarajärvi&Tuomi 2009), voidaan aiheellisesti pohtia, kuinka paljon analyysiin ja johtopäätöksiin vaikuttaa suppeaksi jäänyt määrä haastattelu-
vastauksia. Olisiko toinen tutkija tullut erilaisiin johtopäätöksiin?

Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä tuo tutkimukseen aina omat haasteensa. Erityisesti sähköpostihaastattelussa ei voi koskaan olla varma siitä, vastaako haastateltava totuudenmukaisesti tai onko kyseessä edes oikea henkilö

(Ruusuvuori & Tiittula 2005). Vastausten luotettavuus on yksi haastattelun suurimmista kysymyksistä, mutta toisaalta tämä pyrittiin ottamaan huomioon analyysia ja johtopäätöksiä tehdessä.

Harmillisinta oli, että haastatteluvastaukset tyrehtyivät niin pian haastateltavien lakatessa vastaamasta sähköposteihin. Moneen kiinnostavaan kysymykseen jäi saamatta vastaus. Tämä ongelma liittyi osaltaan siihen, että haastattelu oli jatkuvaan kirjeenvaihtoon perustuva prosessi, jossa pyrittiin etenemään helpoista kysymyksistä vaikeampiin ja arkaluontoisempiin. On mahdollista, että haastateltavat kyllästyivät vastaamiseen ensimmäisen tai toisen viestin jälkeen tai heillä ei ollut aikaa, mutta saattaa myös olla, että myöhemmät kysymykset kävivät liian kiusalliseksi ja vastaukset jäivät siksi saamatta. Onkin mahdotonta sanoa, olisiko vastauksia saanut paremmin kysymällä heti ensimmäisellä kierroksella vaikeampia-kin kysymyksiä vai olisivatko muutkin vastaukset jääneet silloin saamatta.

Koska analyysivaiheessa huomioitiin sekä vastausten niukkuus että niiden mahdollinen epäluotettavuus, tuloksia voidaan pitää luotettavina. Johtopäätöksissä keskitytään siihen, miten tulevaisuudessa voitaisiin paremmin saada luotettavaa tietoa yhteiskuntavastuuasioista ja miten tilannetta voitaisiin toimeksiantajan – tai kenen tahansa asiakkaan – puolesta parantaa.

Katse kohti tulevaisuutta

Pääasiallinen jatkotutkimuksen tarve toimeksiantajan osalta on selvittää, millaisia standardeja alihankkijoille eri puolilla maailmaa kannattaisi asettaa. EU-alueella riman voi asettaa Kaukoitää korkeammalle, mutta ympäristö- ja yhteiskuntavastuuserifikaatteja on erilaisia, joten eri paikoissa toimiville yrityksille on mahdollista asettaa niiden puolesta erilaisia vaatimuksia. Lisäksi Varustelekan voisi olla hyödyllistä tutkia, miten yhteistyötä alihankkijoiden kanssa voisi tiivistää entisestään. Tiiviimpi yhteistyö loisi mahdollisuuksia yhteiskuntavastuun parantamiselle vuoropuhelun ja yhteisymmärryksen kautta.

Jatkotutkimukset mahdollistaisivat tämän tutkimuksen tulosten täydellisemmän hyödyntämisen. Sertifikaattien järjestäminen portaittaiseksi systeemiksi, jonka avulla eri maiden yrityksiltä voisi edellyttää aina vähintään paikallista minimitasoa hieman parempaa vastuullisuutta, loisi mahdollisuudet selvään, mutta realistiseen yhteiskuntavastuun parantamiseen alihankinnassa. Jo näiden tulosten perusteella on mahdollista parantaa tilannetta kiinnittämällä entistä tarkemmin huomiota luotettaviin, kansainvälisiin standardeihin ja sertifikaatteihin alihankkijoita valittaessa sekä kommunikoimalla vastuullisuuden merkitystä yhteistyökumppaneille aiempaa selkeämmin.

Tutkimuksella on merkitystä myös laajemmassa mittakaavassa. Vaatetusalan PK-yritysten vaikuttamismahdollisuuksia on tutkittu aiemmin muun muassa Laura Hokkalan opinnäytetyössä (Hokkala 2012), jossa luotiin työkalua sosiaalisen vastuun arviointiin alihankinnassa. Hokkalan tutkimuksesta poiketen tämän työn tulokset viittaavat siihen, että vaatetusalan PK-yrityksellä on muitakin mahdollisuuksia vaikuttaa alihankinnassa yhteiskuntavastuuseen kuin yritysکوhtainen arviointi ja kartoitus tuotantopaikoilla.

Mahdollisesti tilanne on jo kuluneissa kolmessa vuodessa muuttunut tai toisaalta voi olla, että Varustelekan alihankkijat poikkeavat keskimääräisestä, koska yritys on panostanut eettisiin ja ekologisiin asioihin jo aiemmin. Haastatteluvastauksista päätellen asiakkaan toiveet luovat alihankkijoille paineita sertifikaattien hankkimiseen ja sen myötä vastuullisuuden parantumiseen. Laajemmassa mittakaavassa asiakkaiden toiveet yhteiskuntavastuun suhteen saisivat vastuullisuusasiat nousemaan tärkeämmiksi myös tuotannon puolella. Samoin tasa-arvoisemman yhteistyökumppanuuden kautta voisi olla mahdollista saada sosiaalisia ja ympäristöarvoja nousemaan tärkeämmiksi myös Kaukoidän yrityksillä, jolloin yhteiskuntavastuusta tulisi toimijoiden yhteinen päämäärä pelkän asiakaspuolen toiveen sijaan.

Lähteet

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Alaviitala, L. 2010. Vaatetuotanto valloillaan Vietnamissa – kuka takaa työolot? Global.Finland -verkkosivu. Viitattu 10.3.2015. <http://global.finland.fi/public/default.aspx?contentid=200124>

Alihankkijan C verkkosivut. Viitattu 10.3.2015.

Alihankkijan D Verkkosivu. Viitattu 10.3.2015.

Dauvergne, P. 2008. Shadows of Consumption: Consequences for the Global Environment. MIT Press.

Ekokompassi, N.D. Ympäristötietoa PK-yrityksille. HSY:n Ilmastoinfo ja Hyvinvään Ympäristökeskus. Viitattu 9.3.2015. www.ekokompassi.fi/ymparistotietoa/ymparistotietoa-pk-yrityksille/

FTA, 2014. Countries' Risk Classification. Business Social Compliance Initiative. Viitattu 10.3.2015. file:///home/chronos/ubaad2ea29f50b4ed7b72530c66874901fb7187da/Downloads/countries_risk_classification_final_version_20140109.pdf

Haapanen, A. & Moilanen, L. 2006. Yhteiskuntavastuun sosiaalinen ulottuvuus. Hyvät käytännöt yrityksen arjessa. Työpoliittinen tutkimus 2006. Työministeriö. Viitattu 10.3.2015. https://www.tem.fi/files/27318/Tutkimus_Moilanen_Haapanen.pdf

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hokkala, L. 2012. Vastuun vuoksi. Arviointimenetelmä vaatetusalan pk-yrityksille tavarantoimittajan sosiaalisesta vastuullisuudesta. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Vaatetusalan koulutusohjelma. Viitattu 17.2.2015. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/45694/Hokkala_Laura.pdf?sequence=1

Human Rights Watch 2015. World Report 2015 - China. Verkkosivu. Viitattu 10.3.2015. <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/china?page=3>

ISO 26000. 2011. SFS-ISO 26000 Yhteiskuntavastuuopas. Kansainvälinen standardisoimisjärjestö. Viitattu 9.3.2015. http://www.sfs.fi/files/3770/SFS-ISO_26000_yhteiskuntavastuuopas_uudet_logot.pdf

Jokela, A. 2013. Kiinan ay-liike murtaa myös lakkoja. STTK Uutishuone. Viitattu 10.3.2015. <http://www.sttk.fi/2013/05/08/kiinan-ay-liike-murtaa-myos-lakkoja/>

- Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.
- Kurkela, N.d. Teemahaastattelu. Virsta. Tilastokeskus & Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Viitattu 6.3.2015. www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/
- Malinen, M. 2010. Sisäänostajan eettiset kysymykset. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu, liiketalouden koulutusohjelma. Viitattu 17.2.2015. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010052710666>
- Meadowcroft, J. & Lafferty, W. M. 2002. Implementing Sustainable Development: Strategies and Initiatives in High Consumption Societies. Oxford University Press.
- Moilala, O. 2010. Ostoja etelästä ja hikipajoista. Kotimaisten vaate- ja urheiluyritysten sosiaalinen ja ympäristövastuu. Seurantaraportti 2009. FinnWatch. Viitattu 10.3.2015. http://puhtaatvaatteet-fi-bin.directo.fi/@Bin/400099f6e7f0d7902e390c2205b98daa/1425905413/application/pdf/118212/Ostoja_etelasta_ja_hikipajoista.pdf
- Oekotex Association, N.d. OEKOTEX Standard 100. Ökotex-liiton verkkosivu. Viitattu 25.4.2015. https://www.oeko-tex.com/en/manufacturers/concept/oeko_tex_standard_100/oeko_tex_standard_100.xhtml
- Rämö, S. 2006. Sosiaaliset eettiset ongelmat vaatetustuotannossa. Yrittäjien kokemuksiä kuluttajaasenteista. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Vaatetusalan koulutusohjelma. Viitattu 17.2.2015. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jamk-152>
- SAI, 2014. SA8000 Standard. Social Accountability International. Viitattu 9.3.2015. <http://sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.ViewPage&PageID=937>
- Santalahti, A. 2015. Opinnäytetyöstä. Sähköpostiviesti 24.2.2015. Vastaanottaja K.A. Ålander.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- SFS 2014. ISO 14000 Ympäristöjohtaminen. Suomen standardoimisliitto SFS ry. Viitattu 9.3.2015. <http://www.sfs.fi/iso14000>
- SYKE 2013. EMAS-järjestelmä ja sen toteuttaminen. Suomen ympäristökeskus SYKE. Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. Viitattu 25.4.2015. http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kulutus_ja_tuotanto/Ymparistojarjestelmat_ja_johtaminen/EMASin_toteuttaminen
- Varusteleka, N.d. Yritysesittely. Yrityksen verkkosivu. Viitattu 2.5.2015. <https://www.varusteleka.fi/fi/page/yritysesittely/19791>

Liitteet

Liite 1. Tutkimuskysymyksistä teemoiksi ja pää- ja alakysymyksiksi

Teema	Pääkysymykset	Alakysymykset
Sosiaalinen vastuu	Työolot	Palkkataso Työajat Työturvallisuus
	Taustat ym.	Työntekijöiden taustat Asuminen Ikä- ja sukupuolijakauma Työsuhteiden pituudet
Ympäristövastuu	Päästöt	Jätteenkäsittely Kemikaalit Jätevedet Kierrätys
	Kulutukset	Energiankulutus Vedenkulutus
	Materiaalit	Alkuperä Laatu Ylijäämien kohtalo
Standardit ja sertifikaatit	Mitä on, jos on? Milloin auditoitu?	
Epäkohdat ja hyvät ideat	Hyvät ideat Korjattavat kohdat	

Liite 2. Ensimmäinen haastatteluviesti kaikille alihankkijoille

Dear ... ,

I am doing a survey about corporate responsibility for your customer Varusteleka. I sincerely hope you can take some time to answer the questions below.

First, there are some background information questions about your company and You as the interviewee. After them there are the actual survey questions.

To help you answer, I have added some supporting questions. You do not have to answer all of them. Please keep the focus on the things that are important and relevant for your company.

I will look into your answers and contact you again with additional questions. If You have any questions or concerns about this survey, please contact me.

Yours,

Katri Anna Ålander
...@gmail.com

Background information

Company

When was the company started?
Which fields does the company operate on?

Employees

How many people does the company employ?
How is the age and gender distribution of the company's employees?

Customers

How many customers does the company usually have?
Where are the customers located?

Interviewee

What is Your position in the company?
How long have You been working for the company?

Questions

1. What do social and environmental responsibilities mean to You and Your company?

2. How does social responsibility appear in the day-to-day life in your company?

Examples of social responsibility matters:

- Who do you hire?
- What does the company do to improve its employees' working conditions?
- Do your employees get some benefits like health care?
- What are your contracts of employment like?

3. How does the company handle environmental issues?

Examples of environmental matters:

- Recycling and waste management
- Energy and water consumption
- Where do your materials come from?
- What kind of chemicals do you use and how do you manage the chemical waste?

4. Have the company earned any social or environmental responsibility related certificates? Do you follow some standards like ISO 14001 or BSCI?

5. Can you give an example of something your company has managed to do especially well concerning corporate responsibility? On the other hand, is there something you feel your company should keep working on?

Liite 3. Toinen haastatteluviesti alihankkijalle A

Dear ...,

Thank you so much for your answers. I have made myself familiar with the information You gave. Below, I have the next questions for You.

Feel free to contact me if You have any questions or concerns.

Questions:

- 1. I am happy to hear your company is applying for BSCI certification, but I would also like to know what kind of values your company finds important considering social and environmental matters.**
- 2. I asked about who you hire. What I am interested in is how does your company decide on who you employ. What do you require from your employees? Some particular kind of education? Recommendations or references? Experience?**
- 3. The air conditioning is a great example of things your company does to improve the working conditions. Could You give me more examples like that?**
- 4. What kind of benefits do your employees have?**
- 5. I would like to know more about the label contract. Is there somewhere I could read about it in English or could You tell me more?**
- 6. You mentioned quality being the top priority in your company. How does your quality management work? How do you ensure the good quality?**
- 7. Have you already applied for the BSCI certification? Have you had your first audition?**

Liite 4. Kolmas haastatteluviesti alihankkijalle A

Dear ...,

Thank You again for Your answers. Below, I have the next round.

I sincerely appreciate Your time and effort!

Yours,

Katri Anna Ålander

- 1. Could You tell me more about the working compensation? What kind of a system is it and what does it include?**
- 2. How do you monitor the no discrimination and no child or forced labor policy? Is there governmental monitoring or is it up to your company?**
- 3. How do the employees get the full attendance award? How long is a measured period? Can you have sick days and still get the award? Are there some other acceptable reasons for absence?**
- 4. Could You tell me about the Sanitation Department? Is it a government's department? Do they take care of the left-over fabrics as well? Do you sort your waste?**
- 5. What are your employees' working hours like? What about breaks? How long are the employees' annual leaves? Do they get time off if they need some?**
- 6. Which benefits are guaranteed for the employees by the government contract? Do you offer something extra besides the benefits in the label contract?**

Liite 5. Toinen haastatteluviesti alihankkijalle B

Dear ...,

Thank you so much for yur answers. I have made myself familiar with the information You gave. Below, I have the next questions for You.

Feel free to contact me if You have any questions or concerns.

Yours,

Katri Anna Ålander

Questions

1. I would like to know more about the government certificate you have been given. Is there somewhere I could read about it in English?

2. You mentioned the employees' workdays are in two parts with a long break around noon. What do your employees do during this break?

- Do they go home or stay at the work place?
- Does the company offer lunch services for the employees?

I would like to learn more about the retirement, unemployment, maternity and health care systems.

- How old are the employees when they retire?
- What are the maternity care and maternity leave systems like?
- What happens when someone gets unemployed?

5. You mentioned you have a housing fund for your employees. How does the fund work?

6. Could you tell me about this labor service card? What is it and how does it work?

7. What do you require from your employees. Some particular kind of education? References? Recommendations? Experience? How do you decide who to hire?

8. What is the government's contract of employment like? Is there somewhere I could find more information about it in English?

9. If You had to mention one thing in your company that might need some kind of improvement, what would it be?

10. Could You please consult your manufacturers about the enviromental questions? Varusteleka would appreciate it very much.

Liite 6. Toinen haastatteluviesti yritykselle C

Dear ...,

Thank you so much for your answers. I have made myself familiar with the information You gave. Below, I have the next questions for You.

Feel free to contact me if You have any questions or concerns.

Yours,

Katri Anna Ålander

- 1. What are the social responsibilities You mentioned your employees get? How do you motivate your employees and improve their working conditions?**
- 2. How does your company manage safety at work? What about ergonomy?**
- 3. Do you consider environmental responsibility when you choose suppliers for yarns and trims? How do you evaluate the suppliers?**
- 4. I think investing in new machinery is a great way to save energy. Is there something else you do to cut your energy or water consumption? What kind of energy do you use (nuclear, coal, wind, water...)?**
- 5. What about recycling and waste management?**
- 6. On your website I noticed some certificates besides the ISO14001, like Ökotex and EMAS. Could You tell me about them?**
- 7. If You had to name one thing your company does especially well considering environment and social responsibility, what would it be? And if You had to name one thing the company could improve, what would that be?**